

Euromf-EZA-seminarie – Uitgebreid verslag

NEET-jongeren onder Euro-orphans en niet-begeleide minderjarige vluchtelingen

Aanpak en preventie

Warschau, 3 en 4 oktober 2019

Organisatie: Euromf vzw
Met financiële steun van de Europese Unie

Na een seminarie in 2015 over de migratiestromen en de sociale en economische gevolgen ervan voor gast- en herkomstlanden, lag de focus in 2017 op de werk- en leefomstandigheden van binnen Europa migrerende arbeidskrachten en hun gezinnen. Al snel bleek dat de gevolgen voor de gezinnen, maar vooral voor de achtergebleven kinderen, groot waren. Naast psychosociale problemen bij deze minderjarigen, bleek er ook een negatieve impact op opvoeding en scholing.

Daarom legde het seminarie van 3 en 4 oktober 2019 in Warschau de focus op deze minderjarige achterblijvers (de Euro-orphans) en bij uitbreiding op minderjarige en niet-begeleide vluchtelingen. Wat ze gemeenschappelijk hebben, is een groter risico om te belanden in een situatie zonder opleiding, onderwijs, vorming of werk. Deze NEET-jongeren (*Not in Education, Employment or Training*) blijven te veel onder de radar maar zien hun kansen op structurele kwetsbaarheid wel substantieel verhoogd, zeker op de arbeidsmarkt.

Donderdag 3 oktober

Jerzy Wielgus (lid van de Nationale Commissie van Solidarność) heette de deelnemers welkom op het seminarie. Hij gaf aan welke stappen Solidarność onderneemt om de toegang van NEET-jongeren op de arbeidsmarkt te verbeteren. Jongerenwerkloosheid is een problematiek die ook in Polen erg speelt. Zo wil Solidarność dat het Poolse onderwijssysteem maximaal toegankelijk wordt voor iedereen. Er zouden ook meer middelen naar onderwijs moeten gaan. Daarnaast werden ook enkele algemene eisen van Solidarność opgesomd: het verhogen van de minimumlonen, het beperken van de handel op zondagen en het verhogen van fondsen.

Aan het begin van het seminarie werd in een **plenaire workshop** aan de deelnemers gevraagd wat hun verwachtingen waren betreffende de thema's NEET-jongeren, Euro-orphans en niet-begeleide minderjarige vluchtelingen. Uit deze bevraging bleek dat de verwachtingen van de deelnemers driedig waren: men was op zoek naar kennis over de thema's, naar concrete praktijken en naar beleidsaanbevelingen. Wat betreft de NEET-jongeren wilden de deelnemers meer weten over de aanpak in de verschillende Europese landen, welke subgroepen er zijn, waarom jongeren NEET worden, hoe het gesteld is met hun mentale gezondheid en hoe zij geactiveerd kunnen worden in onze

samenleving. Op het vlak van niet-begeleide minderjarige vluchtelingen was men onder andere benieuwd naar welke faciliteiten de verschillende landen hebben om ervoor te zorgen dat ze niet in verkeerde handen vallen. Voor de Euro-orphanen willen de deelnemers een Europees netwerk voor gezinshereniging creëren, een uitwisseling opzetten met betrekking tot begeleidingsvormen, te weten komen hoe schooluitval voor deze jongeren kan worden tegengegaan en wat de mentale gevolgen zijn.

Veerle Miranda (senior economist, OESO) gaf een globaal overzicht van de toestand van NEET-jongeren in de OESO-landen. Om een goede vergelijking te kunnen maken tussen de verschillende landen presenteerde ze cijfers. De jeugdwerkloosheid is de laatste tien jaren gestegen in 25 van de 32 Europese landen. Eén op zeven jongeren in Europa is niet in opleiding of aan het werk. Er zijn sterke regionale verschillen, waarbij de Zuid-Europese landen het vaak het slechtst doen.

Een NEET-jongere zijn heeft ook een grote invloed op de leefsituatie van de jongeren. Zo zien we dat 34% in armoede leeft, tegenover 16,5% van de jongeren die wel in opleiding of aan het werk zijn. Ook volgens de OESO komt de helft van de jongeren in Europa ooit in een NEET-situatie terecht. Deze parameter is veel interessanter omdat hij meer blootlegt dan enkel het gegeven of de jongere al dan niet aan het werk is. Een belangrijke opmerking is verder dat er verschillende soorten NEET-jongeren zijn die elk een andere aanpak vergen, zoals jonge moeders of jongeren die er bewust een jaar tussenuit gaan. Het zijn voornamelijk de langdurige NEET-jongeren die extra aandacht verdienen.

De conclusie is dat een beleid dat enkel mikt op activering flink tekortschiet. **Een goed beleid werkt strategieën uit om vroege schooluitval tegen te gaan, beroepsopleidingen te verbeteren, voldoende ruimte te voorzien voor stages, goede informatie te verschaffen over het opleidingsaanbod, een voor jongeren geschikt en beschermend arbeidsmarktbeleid te voeren.**

Evelien Maris (vormingsmedewerker Arktos) begeleidt NEET-jongeren in het Missing Link-project: moeilijk bereikbare jongeren krijgen een uitgebreide begeleiding naar een job of een zinvolle tijdsbesteding, uitgaande van een integrale benadering. Niet weinig jongeren hebben problemen op vele levensdomeinen. Tot de doelgroep van het project behoren dan ook jongeren met een multiproblematiek (dakloosheid, verslaving, beperkte taalvaardigheid, geen netwerk, etc.) die een leefloon ontvangen. In deze methodiek staan vijf krachtlijnen centraal: (1) de jongere is steeds eigenaar van zijn of haar traject, (2) de vormingswerker is een metgezel in plaats van een begeleider, (3) er wordt naar de verschillende levensdomeinen van de jongeren gekeken, (4) er wordt gewerkt met een gecoördineerde lokale aanpak en (5) de stappen die de jongere zet worden visueel in kaart gebracht.

Er wordt in drie fases gewerkt. In de FINDfase klopt de hulpverlener samen met de jongere aan bij Arktos. Er kan ook wervend gewerkt worden waarbij Arktos zelf op zoek gaat naar de jongeren (*outreach method or strategy*). Tijdens de BINDfase wordt er een band met de jongere opgebouwd door samen een proces te doorlopen. In de MINDfase wordt de begeleiding afgerond en zorgt men voor een 'warme overdracht'.

Tijdens een tweede **plenaire workshop** antwoordden internationaal samengestelde groepjes op vraag 'Hoe kunnen we de integratie van NEET-jongeren op de arbeidsmarkt faciliteren?' Volgende antwoorden kwamen naar boven:

- Spijbelwerking - actievare rol voor het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (brug tussen school, leerling en ouders: zorgt voor medische toezicht, leerproblemen, studiekeuze, psychische en sociale problemen) - proactieve basisschool.
- Duaal leren (leren in een onderneming + leren op school) - meer met talent aan de slag.

- Inclusief en op een positieve manier werken in trainingen en vormingen.
- De sfeer tussen jongeren en burgers optimaliseren.
- Buddysysteem - persoonlijke en geïntegreerde begeleiding - talenten gebruiken in een positief traject.
- Multiproblematiek - verschillende levensdomeinen benaderen.
- Toespitsen op klimaat - vrijwilligerswerk - welke rol kunnen deze jongeren opnemen.
- Werk en onderwijs verbinden - coöperaties met jongeren.
- Toelage voor vakbonden en overheid om jongeren jobs aan te bieden.
- Werkgevers en onderwijssector samenbrengen om de discrepantie tussen onderwijs en arbeidsmarkt weg te werken.
- Motivatie is een sleutelement - jongeren moeten ervan overtuigd worden dat ze nodig zijn in deze samenleving.
- Onderwijs moet flexibeler worden - het moet de maatschappelijke veranderingen volgen.

Janne Bemelmans (UAntwerpen) deed onderzoek naar de situatie van kinderen van arbeidsmigranten die achterblijven in de Filipijnen. Arbeidsmigratie is erg ingeburgerd in de Filipijnen en wordt actief gepromoot door de overheid. Tijdens de laatste 20 jaar zijn ongeveer 2,3 miljoen arbeidsmigranten vertrokken. De financiële transfers naar het thuisland zorgen voor ongeveer 9 procent van het BBP. Arbeidsmigratie heeft zowel positieve als negatieve gevolgen voor de achtergelaten kinderen. Positief is het toegenomen huishoudbudget waardoor kinderen van hoger geschoolde arbeidsmigranten ertoe aangezet worden om zelf ook langer te studeren. Negatief zijn de familiale ontwrichting en het feit dat kinderen van laaggeschoolde arbeidsmigranten minder lang naar school gaan.

Vooraf de gevolgen naargelang leeftijd en gender van het kind en het gender van de ouder werden onderzocht. Kinderen jonger dan 13 jaar blijken vooral negatieve gevolgen te ondervinden, terwijl de gevolgen bij kinderen ouder dan 13 jaar eerder positief zijn. Er kan ook een link worden gelegd tussen leeftijd en gender. Jongens jonger dan 13 jaar ondervinden meer negatieve gevolgen dan meisjes uit dezelfde leeftijdsgroep. Jongens missen nl. het gezag en de sturing van de ouders het meest. Omgekeerd dragen meisjes ouder dan 13 meer negatieve gevolgen dan jongens van deze leeftijd omdat ze vaker stoppen met school om de gezinstaken op zich te nemen. De gevolgen voor kinderen van arbeidsmigranten zijn over het algemeen negatiever wanneer de moeder uitwijkt dan wanneer de vader vertrekt. Er zijn zowel gelijkenissen als verschillen tussen de Filipijnse en Oost- en Centraal-Europese situatie. Zo zijn er sterke verschillen in het aantal migranten en het gevoerde migratiebeleid. In de Filipijnen wordt arbeidsmigratie door het beleid gestimuleerd, terwijl dit in Oost-Europa een spontaan proces is dat niet door de overheid opgevolgd wordt. Een overeenkomst is dat er in beide regio's steeds meer vrouwelijke arbeidsmigranten zijn.

Ook arbeidersorganisaties kunnen een rol spelen bij deze problematieken. **Zo kunnen ze opkomen voor meer onderzoek naar het verschijnsel en voor meer aandacht voor het probleem. Daarnaast kunnen ze mee vorm geven aan bottom-up-projecten of deze ondersteunen.**

Prof. **Beata Nowak** (Warsaw University of Life Sciences) deed onderzoek naar de psychosociale gevolgen bij de kinderen van arbeidsmigranten in Polen. Migratie is een beweging van bevolking, voor korte of lange termijn, gericht op de verbetering van de levenskwaliteit. Sedert de toetreding van Polen tot de EU zijn ongeveer 2,5 miljoen Polen gemigreerd. Ondertussen is de situatie op de Poolse arbeidsmarkt wel verbeterd. Het profiel van de arbeidsmigranten ziet er als volgt uit: ze zijn mannelijk, jong en hebben een lage scholingsgraad. Het merendeel zijn pendelmigranten: ze leven een tijdje in het buitenland om dan weer naar Polen terug te keren. Er ontstaat echter een nieuwe trend waarbij Polen zich definitief in het buitenland vestigen en bovendien groeit het aantal vrouwen. Bij

pendelmigranten blijven de kinderen vaak achter in Polen en is de structuur van het gezin dus tijdelijk onvolledig. Het is dan ook van belang om de kwaliteit van het gezinsleven te herwaarderen.

Het begrip Euro-orphanen wordt te breed toegepast en werkt stigmatiserend. Daarom spreken we beter van 'kinderen van arbeidsmigranten'. Achtergebleven kinderen bevinden zich vaak in een zeer moeilijke situatie. Ze hebben dikwijls een feitelijke voogd die echter niet dezelfde rechten heeft als de ouders. De voogd kan dan ook geen bindende beslissingen nemen. **Juridische voogdij zou verplicht moeten worden volgens de professor.**

De psychologische en sociale gevolgen bij de kinderen zijn niet te onderschatten. Zelfs tijdelijk gescheiden zijn van een naaste persoon verstoort het kind. Het voelt zich verloren, kan geen nieuwe uitdagingen aan, de motivatie daalt. Achtergelaten kinderen gaan minder naar school, hebben slechtere cijfers, etc. Ze willen die situatie ontvluchten en komen in aanraking met alcohol, drugs en geweld. Risicovol gedrag neemt toe. Er kunnen ook psychosomatische klachten ontstaan. Ook de ouders ondervinden gevolgen van het van hun kind gescheiden zijn. Langdurige separatie heeft emotioneel een zware invloed op zowel kinderen als ouders. De verbetering van de economische situatie van de arbeidsmigrantengezinnen weegt volgens de professor niet op tegen de sociale kosten. Om dit probleem te ondervangen heeft de Poolse regering een '500-plus-programma' ingevoerd. Hierbij krijgen de gezinnen voor elk kind 500 zloty (ongeveer € 125) per maand. Dit is een goede maatregel, maar ook erg risicovol omdat hij afhankelijkheid van de overheid in de hand werkt. De meeste scholen bieden ook algemene psychosociale hulp, maar niet specifiek voor kinderen van arbeidsmigranten.

Neemt de Poolse overheid het onderzoek van prof. Nowak ernstig? Er zijn wel contacten met de overheid, maar geen echte samenwerking. Ngo's staan meer open voor samenwerking, maar die zijn in hogere mate afhankelijk van financiering. In Oekraïne, dat met dezelfde problemen kampt, bestaat wel samenwerking, maar ook die is te sporadisch. **Er zou een betere samenwerking moeten komen op Europees niveau om onderzoek te doen. Er is echter vrij verkeer van personen in de Schengenzone.** Dat maakt het moeilijk om onderzoek te doen, want verplaatsingen worden niet geregistreerd.

Vrijdag 4 oktober

Prof. **Haeghe Nore** (Oslo Metropolitan University) vertelde dat in 2015 Noorwegen 593 niet-begeleide minderjarige vluchtelingen telde op een totale bevolking van 5.000.000 inwoners. Prof. Nore stond mee aan de wieg van twee projecten die de integratie van niet-begeleide minderjarige vluchtelingen via toeleiding naar opleiding en werk wilden bevorderen. Het uitgangspunt was dat werk en opleiding, naast een zinvol netwerk en de nodige ondersteuning, de beste weg zijn naar een goede en snelle integratie. Het RefuNEET-project is een samenwerking tussen vijf Europese en twee Turkse partners. Uit analyse bleek dat in de landen van alle partners opleiding erg rigide en formeel wordt bekeken. 'Welke formele opleidingen heb je gevolgd?' 'Waar heb je getuigschriften van?' Deze benadering gaat helemaal voorbij aan de reële vaardigheden die een minderjarige vluchteling al heeft opgedaan, vroeger, thuis of in een vluchtelingenkamp.

RefuNEET peilt dus naast de formele opleidingen ook naar niet-formele vaardigheden (*key competences*) en probeert deze in kaart te brengen. De vragen worden dan: 'Wat heb je tot nu toe al geleerd?' 'Wat kan je?' Met die informatie kan een carrièrementor of opvolgcoach aan de slag en op zoek naar verdere zinvolle opleiding of werk. Niet-formele basiscompetenties koppelen aan de door bedrijven gewenste vaardigheden blijft echter moeilijk. Een bedrijf zoekt immers arbeidskrachten op basis van formele opleidingen of concrete werkervaringen en zelden of nooit op basis van de informele

competenties die iemand heeft opgedaan. Meer nog, deze competenties worden meestal niet eens beschreven in openstaande vacatures.

Het project probeert die lacune te overbruggen met een talentenbank, een databank met de concrete vaardigheden van de vluchtelingen. Het RefuSKILLS-project gaat expliciet op zoek naar wat vluchtelingen kunnen, niet naar wat bedrijven denken nodig te hebben. Veel aandacht gaat naar het vereenvoudigd omschrijven van deze vaardigheden, in een verstaanbare en aan een concreet opgedane ervaring gelinkte taal (bijv. 'Ik kan klanten verwelkomen', 'Ik kan advies geven aan klanten'). De RefuApp zorgt voor het bevattelijk benoemen van deze vaardigheden en slaat ze op. Zo wordt voorkomen dat vluchtelingen telkens opnieuw (politie, asielcentrum, opleiding, etc.) dezelfde vragen moeten beantwoorden. Deze instanties kunnen immers de gegevens consulteren. Zo kan je dus de vluchteling en zijn parameters volgen. De tool brengt de vaardigheden van de vluchteling in kaart en zoekt woorden en niveaus om ze te beschrijven. Vluchtelingen kunnen ook beelden en filmpjes uploaden om te laten zien wat ze kunnen. Een taal en een tool dus om competenties te beschrijven. De RefuApp is vrij beschikbaar en conform de GDPR-regelgeving.

Omran Barikzai (KAJ de Mug en Minor Ndako), die 11 jaar geleden als niet-begeleide minderjarige vluchteling uit Afghanistan in Europa aankwam, is een ervaringsdeskundige. In eerste instantie vluchtte zijn familie naar Pakistan. Daar verdienden ze echter te weinig om rond te komen, dus trokken ze verder naar Iran. Ook daar was het niet makkelijk leven omdat de kinderen er niet naar school mochten gaan. Daarom verhuisden ze opnieuw naar Pakistan. De vader trok echter naar het Verenigd Koninkrijk. Na een omweg via Afghanistan kwam het gezin uiteindelijk in 2008 in België aan. In België ging Omran naar de OKAN-klas (onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen). Vervolgens volgde hij een opleiding elektriciteit en daarna Latijn-humane wetenschappen. Vandaag studeert hij rechten. Uit het verhaal van Omran bleek dat de zaken voor vluchtelingen vaak onnodig moeilijk worden gemaakt door overheidsinstanties. Tijdens zijn opleiding kreeg het gezin van Omran voortdurend bevelschriften om het grondgebied te verlaten. Zijn school zette in 2016 een actie op om dat aan te klagen: het is onmenselijk om mensen na 8 jaar alsnog het land uit te zetten. In die periode is het gezin ook 6 keer moeten verhuizen. Ondertussen zijn 3 van de 5 gezinsleden erkend in België, waaronder ook Omran. **Het is van belang om niet enkel over doelgroepen te praten, maar ook met de doelgroep zelf.**

Melanie Zonderman (Platform Kinderen op de Vlucht) schetste de situatie van niet-begeleide minderjarige vluchtelingen in België. Het Platform Kinderen op de Vlucht is een organisatie die tot doel heeft om minderjarige vluchtelingen tot hun recht te laten komen. Ze richt zich hierbij zowel op niet-begeleide minderjarige vluchtelingen als op kinderen uit gezinnen met een precair statuut. Daarvoor werkt men met vijf pijlers: (1) coördinatie door het platform, (2) burgers bewust maken van de problematiek, (3) beleidsbeïnvloeding, (4) onderzoek doen en (5) opleiding geven aan veldwerkers. Melanie legde de nadruk op enkele pijnpunten in het beleid. Zo verdwijnen bijvoorbeeld veel jongeren, is er een te beperkte toegang tot psychologische hulpverlening, zijn de procedures te ingewikkeld en wordt de hulpverlening vaak stopgezet vanaf het moment dat de jongere 18 wordt. Daarnaast worden de competenties van de jongeren vaak niet erkend.

De documentaire 'Waiting for August' vertelt het verhaal van een Roemeens gezin waarvan de moeder is gaan werken in Italië. Ook de vader is niet meer in beeld. Het is de vijftienjarige dochter Georgiana die de rol van gezinshoofd op zich neemt. De documentaire verduidelijkt goed wat de afwezigheid van de ouders betekent voor de kinderen. Na de vertoning kregen de deelnemers de kans om vragen te stellen aan regisseur **Teodora Mihai**, zelf van Roemeense afkomst:

- Q: Heeft de film het maatschappelijk debat kunnen opstarten in Roemenië?

A: Er is jammer genoeg enkel respons geweest van familiale kringen. Vanuit politieke hoek is er weinig tot geen reactie gekomen. Het is moeilijk te meten, maar de film is wel bekeken in Roemenië, waarschijnlijk ook door mensen die zaken zouden kunnen veranderen, maar we hebben er nog niet veel van gemerkt.

- Q: Ouders gaan werken in het buitenland, wat duidelijk problemen veroorzaakt. Wat zou er moeten veranderen?

A: Dat is een goede vraag. Teodora Mihai is een filmmaker en wil dat blijven. Wat er kan gebeuren is voor haar onduidelijk. De ongelijkheid en het gebrek aan mogelijkheden (een rode draad in haar werk) zorgen ervoor dat dit probleem zo groot is. Daar zou aan gewerkt moeten worden maar hoe weet ze niet direct. Als ze uitgenodigd wordt, wil ze daar wel graag aan meewerken.

- Q: Bestaan er zorgorganisaties om de kinderen te plaatsen?

A: Ze bestaan wel maar ze komen niet vaak tussen. In de documentaire stond de buurvrouw garant voor de kinderen. In de praktijk zorgden de kinderen echter voor de buurvrouw, dus er was een duidelijk verschil tussen de wet en de praktijk.

- Q: Werd er hulp geboden door een sociale dienst?

A: De kinderen zorgen voor zichzelf. In de ogen van de sociale dienst is de buurvrouw de voogd en is er dus geen probleem. Er werd wel hulp geboden door een aantal personen, maar dat staat los van de organisaties die daarvoor voorzien zouden moeten worden.

- Q: Hoe kijkt men in Roemenië naar de ouders van zulke gezinnen?

A: De meningen zijn verdeeld. Men beseft wel dat het voor veel gezinnen noodzakelijk is om in het buitenland te gaan werken.

- Q: Heeft het gezin genoeg aan het loon van de moeder of hebben ze nog andere inkomsten?

A: Ze kunnen overleven dankzij het loon van de moeder. Daarnaast kregen ze nog een kleine beurs, wat kindertoeslag, maar helemaal niet veel. Wanneer de moeder haar werk verloor, was het weer even vechten om het hoofd boven water te houden.

Tijdens de laatste **plenaire workshop** van het seminarie werd aan de deelnemers de volgende vraag gesteld: 'Wat zouden beleidsvoerders moeten doen om de naar voor gebrachte problemen op te lossen?' Enkele van de antwoorden:

- Meer flexibiliteit bij de erkenning van niet-gedocumenteerde competenties,
- Ook tijdens de asielpcedure een vlottere toeleiding naar werk,
- Een loopbaancentrum oprichten waar jongeren in contact komen met werkgevers,
- Een cursus over taal en cultuur aanbieden zodat de jongeren een betere basis hebben om werk te vinden,
- Mensen selecteren op basis van competenties, talent en interesses voor overheidsjobs, niet enkel op basis van diploma en nationaliteit,
- Vakbonden, ngo's en sociale organisaties betrekken bij de integratie van niet-begeleide minderjarige vluchtelingen.